

ARBEID ADEL

Hoe een scholier in de jaren 1940 de raadgevingen van Thomas Carlyle weergeeft in een werkschrift 'Zedenleer'

Travailler: martelen

De opvattingen die Carlyle vertolkt, sloegen aan. Nochtans was dat niet zomaar evident. Na de zondeval in het aards paradijs moesten Adam en Eva en hun nakomelingen immers werken 'in het zweet huns aanschijns' om te overleven (Genesis 3). Waar lichamelijk 'arbeiden' in de antieke oudheid en nog lang daarna, het lot en als het ware de bestemming was van slaven, niet van vrije lieden, werd werken, hard werken, geleidelijk aan het ideaal. Ons komt het toch wel schokkend over als we in etymologische woordenboeken lezen dat 'travailler' afgeleid is van 'trepalium' (Laat Latijn): driestaartige geselroede. 'Tripaliare' (Volkslatijn) betekent martelen. Dat evolueerde van 'iemand martelen' tot 'zichzelf martelen', zich afmatten, zich inspannen. Vanaf de zestiende eeuw kreeg het woord travailler in het Frans zijn huidige betekenis van iets verrichten om een nuttig resultaat te bekomen. Verwante woorden volgden een analoge evolutie. Zo was een 'travailleur' oorspronkelijk iemand die doet lijden, een folteraar ...

"Alles wat er om ons heen is, helpt mee om iets nuttigs voort te brengen. We zien dat in de natuur alles zich ontwikkelt. De sterren, de bloemen, de planten, enz. werken alle mee om ons gelukkig te maken. Waarom zou de mens daar niet aan mee werken? Elke mens oefent een invloed uit. Wanneer het een goede is, blijft die voor altijd. Soms zijn er mensen die denken dat van hen geen invloed uitgaat, maar dat is niet waar. Van iedereen gaat invloed uit, maar daarom is hij zo groot niet. Ook van het geringste gaat iets uit. Een woordje van een jongen kan een andere jongen die op den slechten weg is, op de goede helpen. De invloed blijft. En wat waar is voor het goede, is ook waar voor het kwade (...).

Alle daden, zo goede als slechte, die we in onze jeugd begaan, drukken hun eeuwigen stempel op ons verder leven, op onze toekomst. Het is in die korte periode dat we worden wat we zullen zijn: een willoos vodje dat in wind en regen op en neer gezwiept wordt of een rots die stoer en sterk alle tempeesten trotseert (...).

Samenvatting van blz 6 en 7.-11.
 Arbeid scheut hoop. Arbeid adelt.
 Best ons vlaamsche volk niet: „Koo lang
 er leven is, is er hoop.“ Slechts in het niets
 doen, het „met de handen in den schoot“

Afb. 1. Arbeid adelt: een korte eigen toevoeging van de scholier aan de woorden van Carlyle.

Afb. 2. Arbeid adelt ... maar de adel arbeidt niet. Fraai uitgevoerd citaat in vertaling van 'When Adam dolf and Eva span, where was thanne a gentilman'. uit een openluchtpreek van John Ball, priester en volgeling van de ketterse leer van Wycliffe ten tijde van de Engelse boerenopstanden in 1381 (Gent, Baudelostraat, foto 2015).

Slechts in het niets doen, het met de handen in den schoot gedwee toekijken ligt de eeuwige wanhoop. Arbeid vervolmaakt den mens. Alle oneffenheden worden weggewerkt, alles wordt effen, spiegelglad, gepolijst door het werk. Alle moeilijkheden worden overwonnen. Wanhoop, begeerte, kommer, berouw, twijfel bestormen ons dan, en dan alleen wanneer we niet aan den arbeid zijn. Eens dat we de handen uit de mouwen steken, wijken alle bekoringen, verzwindt alle kwaad. Alleen het goede, de arbeid telt. Wat zou er van ons worden indien we niet werkten. Een vormeloze klomp, een baaierd van vele slechte neigingen en gebruiken. Slechts door den arbeid worden we 'mens'. In den arbeid ligt de bron van alle ware kennis, slechts, misschien alleen in de school van het werkelijke somtijds ruwe leven, worden we gelouterd. Al wat we weten, wat we kennen of bezitten, danken of zouden we moeten te danken hebben aan 'onzen' arbeid, niet aan de arbeid van anderen. (...) De arbeid geeft ons geduld, moed en volharding om de moeilijkheden van welken aard ook te overwinnen.(...)

Echte arbeid kan niet betaald worden. Maar nochtans (...) moet er een normaal dagloon gegeven worden aan den mens die gedurende een dag zijn plicht vervult, en dit opdat hij zou kunnen bestaan. Maar daar nevens krijgt hij de voldoening er van. Het loon voor een edel werk (...) wordt niet betaald. Iemand die daarvoor betaald wordt is daarom nog niet voldaan. Nemen we als voorbeeld diegenen die in tijd van oorlog de gekwetsten van het slagveld halen. Dat is een van de grootste en edelste werken die er bestaat. En dat is niet betaalbaar. De beloning is hulp verleend te hebben aan de gekwetsten en dit te doen uit liefde. (...)

Afb. 3. Daarmee is het allemaal begonnen. Vanaf don moesten de mensen werken 'in het zweet huns aanschijns' (Terracottoreliëf Adam en Eva op dezelfde gevel in de Gentse Boudelostroot, foto 2015).

DE DEUGDZAME DIENSTMEID

77

Gehoorzaam dus volmaaktelijk ; dat wil zeggen :

1) *Spoedig*, zonder uitstel. Volbreng uw werk op bepaalden tijd. Laat u nooit tweemaal hetzelfde bevel geven; vlieg, bij het eerste woord, gelijk de pijl uit den boog. Voorkom zelfs de verlangens der overheden. Doe de gewone bezigheden uit eigene beweging op den tijd door het gebruik bepaald.

2) *Nauwkeurig en blindelings*, volgens het verlangen der meesters en op de gepaste wijze. Laat zelfs een goed en godvruchtig werk achter, zoo dikwijls de meesters dit om geponde redenen verlangen. God, die meer welgevallen vindt in de gehoorzaamheid dan in offerande, zal u voor uwe verloochening met rijkere gratiën beloonen, dan indien gij aan de uitvoering der voorgenomene godsvrucht eigenzinnig bleeft houden.

43

Afb. 4. Fragment uit M. Goyens (1901), *De deugdzame dienstmeid in hare plichten onderwezen*, Mechelen, Sint-Franciscusdrukkerij.

Arbeiden is bidden. Waar is nu de plaats waar een werker bidt? Het heeral is de kathedraal van het werk. Het is in dit milieu dat de arbeider moet werken en vermits arbeiden bidden is, is het heeral zijn bidplaats. In deze kathedraal zal op zeker ogenblik geen plaats meer zijn voor luilakken. Zij moeten dan maar verhuizen naar een land, een werelddeel, een planeet, een onderwereld waar niet gewerkt wordt. De zending van de mens op de aarde is werken. Ook wij scholieren moeten onze zending vervullen. Werken we goed zonder daarvoor goede cijfers te krijgen, m.a.w. het uitwendige loon ontbreekt, toch hebben we de zelfvoldoening die door niets of niemand ons kan gegeven of afgenomen worden. Voor ons mensen zal er altijd te werken, te leren, te ontdekken zijn. De mensheid zou de wanhoop nabij zijn indien zij niet zou kunnen verlangen naar kennis of ontdekkingen. De mens leeft in een voortdurende verwachting, en dank zij dat is zijn leven mogelijk. (...)

En zoals het met individuen gaat, zo gaat het ook met de volkeren. Hoe meer een volk werkt, hoe hoger zijn beschaving. Een volk dat lui is, staat veel lager in beschaving. Ook hun vrijheid is bedreigd. Zij zullen die verliezen en onder een volk komen te staan dat werkt en hen ook doet werken. (...). We zien dus dat het werk bijna iets noodzakelijks, bijna iets onmisbaar geworden is en dat het in ons leven een zeer grote rol kan spelen."

Afb. 5

Afb. 6

Afb. 7

Afb. 8

Afb. 9

Afb. 5 tot 9. De gevelschriften op de huizen in de Wolfstraat en de Penitentenstraat, zijstraten van de Baudelostraat, vertolken perfect de ideëenwereld van Thomas Carlyle. Ze dateren alle uit het begin van de twintigste eeuw. Minder goed leesbare: Een troost De arbeid en ook: Er bestaat maar een geluk De plicht. Voor afb. 9 werd, omwille van de slechte leesbaarheid van het nog aanwezige origineel, gekozen voor een overname uit 'Bouwen door de eeuwen heen', deel 4na, Gent, 1976. De idee dat de vrouw bij haar naaikussen moet blijven stemt eveneens overeen met het gedachtengoed van Carlyle.

Bron

Tekstpassages in lichtjes gemoderniseerde spelling overgenomen uit een schoolschrift Zedenleer met samenvattingen van meerdere hoofdstukjes uit Thomas Carlyle - Arbeiden en niet vertwijfelen. Bloemlezing uit zijne werken door J.A. Eymers, Wereldbibliotheek, Amsterdam. Een tweede druk in 1921 telt 158 pagina's. Het schrift met etiket 'D'hondt Alfred, 2e W C' uit het Kon. Atheneum Gent Centrum, jaren 1940 (wellicht 1939 - 1940), wordt bewaard in de verzameling Vliegende Bladen Gent, Reeks Onderwijs, Middelbaar, in het Documentatiecentrum DSMG, Begijnhof, Sint-Amandsberg).

Thomas Carlyle (1795 – 1881) was een Schotse historicus, essayist, wiskundige en polemist. Zijn bekendste werk is *On heroes, hero-worship, and the heroic history*. Hij beschrijft daarin de sleutelrol van 'Great Man' en verdedigt de stelling dat geschiedenis terug te brengen is tot hun levensverhalen. Zijn verering voor de 'Germaanse' cultuur en de mythologie van volkeren uit het noorden maakte van hem een voorloper van het fascisme.